УДК 378.014(477)

С. А. Вавренюк,
к. держ. упр., старший викладач кафедри піротехнічної та спеціальної підготовки,
Національний університет цивільного захисту України

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ДОСЯГНЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ НА ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

S. Vavrenyuk,
PhD in Public Administration, lectior of the Department of pyrotechnic
and special training, National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

PROBLEMS AND DIRECTIONS OF ACHIEVEMENT OF QUALITY OF EDUCATION AT THE STAGE OF REFORMING HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

У статті розглядаються актуальні питання процесу реформування вищої школи України, зокрема проблема якості освіти як одного з напрямів досягнення високого рівня державної освіти.

Автором вирішуються питання ряду ключових пріоритетних задач, які стоять на сьогодні перед Міністерством освіти та науки щодо вищої освіти в державі. Наголошується досить багато невирішених проблем досягнення якості освіти, які мають першочергове значення для системи освіти України та її виходу на європейський рівень і відповідності міжнародним стандартам.

Розриваються основні напрями досягнення якості освіти вищих навчальних закладів, а також пропонуються можливі шляхи вирішення проблем. Серед них автор виділяє суттєві структурні перетворення системи вищої освіти, розробка потужного інформаційного поля, а також запровадження автономності та самоуправління навчальних закладів.

The article deals with topical issues of the reform process of higher education in Ukraine, in particular the quality of education as one of the areas for achieving a high level of public education.

The author solves questions of some key priority tasks that are facing the Ministry of Education and Science of Higher Education in the state. There are a lot of unsolved problems of achieving the quality of education, which are of paramount importance for the education system of Ukraine and its access to the European level and compliance with international standards.

The basic directions of achievement of the quality of education of higher educational establishments are broken down, and possible ways of solving problems are offered. Among them, the author singles out significant structural transformations of the higher education system, the development of a powerful information field, as well as the introduction of autonomy and self-government of educational institutions.

Ключові слова: якість освіти, реформа освіти, вища освіта, вищі навчальні заклади.
Key words: education quality, education reform, higher education, higher educational institutions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Заклади вищої освіти в Україні слугують основними центрами підготовки фахівців для практичної діяльності в різноманітних областях економіки та соціальної сфери суспільства. Тому від якості підготовленості персоналу буде залежати нормальне функціонування усіх інститутів суспільства та формування соціальної держави. Для того, щоб готувати висококваліфікованих пра-

цівників, потрібно здійснювати цю підготовку у відповідності до визначених правил та стандартів, дотримання яких дозволить досягати високого рівня підготовки спеціалістів, тому що дані норми та стандарти встановлюються у відповідності до соціально-економічної ситуації нашої держави, яка існує нині та у сучасному суспільстві.

Зазначимо, що стосується державної політики, то вона направлена на виконання завдань держави в області освіти, на основі чого й будується освітня система. Однією з основних складових такої політики є забезпечення єдиної позиції в основних питаннях освіти в цілому у державі, а також в поєднанні їх з регіональними (демографічними, національними) умовами разом зі здійсненням розвитку приватних структур освіти.

Важливим моментом щодо виконання задач державними органами в області вищої та післявузівської освіти є контроль якості освітніх послуг. Для цього у державі розроблені та встановлені державні освітні стандарти вищої освіти, акредитація закладів вищої освіти, а також ліцензування освітньої діяльності. Усі ці поняття тісно пов'язані з законодавчими громадянськими нормами, які становлять основу діяльності закладів вищої освіти.

Враховуючи вищесказане, слід відмітити, що саме еволюційний поступовий рух до зрозумілих досяжних цілей, які включають в себе й національні традиції, а також всебічне вивчення міжнародного досвіду, зможе привести до системності та логічності усіх процесів в освітньому просторі. Одночасно дане просування повинне бути постійним, якщо відбуваються зміни, то реакція на них повинна бути своєчасною, тому що суспільство, яке розвивається досить динамічно, постійно потребує нових знань, навиків та умінь. Новітня передова технологія, методика або система, буде актуальна тільки сьогодні, а вже завтра вона стає застарілою, неактуальною та недопустимою, що веде в результаті до явної або скритої корупції.

Майже у всіх пострадянських державах та в Україні на сьогоднішній день формально створені процеси та процедури забезпечення освітніх послуг та контролю якості, що будувалися в умовах адміністративного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання якості вищої освіти стають однією із найбільш актуальних проблем сучасної української системи освіти. Серед дослідників, які займаються вивченням різних напрямів, засобів та способів розвитку якості освіти у процесі реформування вищої школи у нашій державі, можна виділити С. Домбровську, В. Цвєткова, В. Горбатенко, Є. Краснякова, Б. Чижевського та ін.

Так, С. Домбровська вказує, що досягнення високої якості освіти є одним із важливих напрямів у реформуванні системи вищої освіти України [3, с. 150]. А директор Департаменту вищої освіти МОН Олег Шаров акцентує увагу на тому, що на сьогоднішній день відбуваються якісні зміни у системі вищої освіти України. Окрім цього, він вказує на ряд ключових пріоритетних задач Міністерства освіти та науки, серед яких виділяється розробка стандартів вищої освіти та напрацювання методичних та практичних рекомендацій закладами вищої освіти для створення системи внутрішнього забезпечення якості [8, с. 125].

Однак на сьогодні немає досліджень, які присвячені комплексній оцінці проблем досягнення якості освіти, що виникають в процесі реформування вищої освіти.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є комплексне вивчення проблем якості освіти в системі вищої освіти України, а також визначення можливих шляхів їх вирішення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У нашій державі для оцінки якості освіти створені окремі структурні підрозділи міністерства освіти та науки й державна інспекція закладів вищої освіти, в обов'язки яких входять наступні функції: моніторинг, ліцензування, акредитація (самого закладу вищої освіти в цілому, та окремо по освітнім спеціальностям), рейтингування, державна атестація випускників та інспектування даних закладів. Всі зазначені процедури прописані в законі України про Вищу освіту [5, с. 7].

На сьогодні в Україні відсутня культура реалізації потреб та прав усіх учасників освітнього процесу у поєднанні із застарілими принципами адміністрування освітньої системи, що приводить до негативних явищ:

— спостерігається відсутність мотивації у студентів, викладачів, працедавців, державних та недержавних організацій до підвищення якості освіти;

— основою національної системи забезпечення якості є застаріла система цінностей, тому при проведенні моніторингу розвитку системи освіти вона не відповідає цілям підвищення якості;

— європейська система забезпечення якості в повному та послідовному розумінні відсутня, заклади вищої освіти частково реалізують її у вигляді процедур моніторингу якості, проводячи дослідження для усіх закладів по однаковим критеріям без урахування їх різнотипності [4, с. 125];

— система, яка направлена на забезпечення якості, працює не на просування учасників сфери вищої освіти для її ефективного досягнення, а контролює, давить та наказує тих, хто не відповідає встановленим критеріям;

— для забезпечення якості існуючі процедури не є прозорими, як для учасників, так і для зовнішніх спостерігачів, тобто суспільства, промисловості, міжнародних експертів, а також не відсутній зв'язок між контролем якості та прийняттям рішень;

— існує велика кількість органів, що контролюють якість освіти, а також їх непогодженість, та наявність досить багатьох процедур оцінки якості призводять до знецінення даних процедур та мотивації закладів вищої освіти до повноцінної участі в такому процесі;

— інформація про освітні процеси, що подається закладами вищої освіти у різних звітах, здебільшого перенасичена та швидко старіє, а статистична природа не відображає реальний стан якості вищої освіти;

— оскільки держава фінансую усіх учасників системи забезпечення якості, то вони є залежними від неї, тому їх діяльність не викликає достатньої довіри;

— самостійність закладів вищої освіти знаходиться на досить низькому рівні, бо управління вищою освітою здійснюється централізованою адміністративно-командною системою;

— відсутні важелі впливу основних зацікавлених осіб на національну систему забезпечення якості [6, с. 48—50].

Зазначені фактори сигналізують про необхідність до проведення змін. Тому створення довготривалої повноцінної системи забезпечення якості вищої освіти шляхом еволюційних змін є на сьогодні основною метою українського суспільства. Потрібні суттєві структурні перетворення, при цьому участь суспільства в забезпеченні якості освіти обов'язкова [7, с. 10].

Вважаємо за потрібне визначити конкретні задачі в залежності від таких довготривалих цілей, а саме:

— визначити поняття якості та національної концепції забезпечення якості освіти в контексті нашої держави;

— сформувати систему цінностей у вищій освіті відповідно до сучасних європейських практик, яка буде направлена на забезпечення ефективності освіти в умовах вільного ринку на основі трикутника знань "освіта-дослідження-інновації";

— працювати над підвищенням мотивації зацікавлених осіб в системі вищої освіти;

— здійснювати поступовий та паралельний перехід від бюрократичних принципів до прозорих процедур забезпечення якості при участі зацікавлених осіб [1, с. 16—17].

На сьогодні ми бачимо відсутність дієвих механізмів забезпечення якості освіти, яка, у свою чергу, призводить до низького результату розвитку та удосконалення всього механізму вищої освіти. Окрім цього, таке положення справ погіршується також небажанням громадян діяти, що впливає на розвиток корупції. Неодноразові опитування суспільної думки, звіти правоохоронних органів, відгуки працівників та студентів свідчать про наявність системної корупції на усіх рівнях системи вищої освіти в нашій державі.

Виходом із такої ситуації може стати саме культура якості у вигляді накопиченого досвіду взаємодії суспільства та самої освітньої системи. Для того, щоб здійснити перший крок у цьому напрямі потрібне потужне інформаційне поле. Оскільки споживачі освітнього продукту формують свої вимоги, то вони повинні володіти доступною інформацією для формування критеріїв якості освіти. Для цього потрібні зрозумілі та відкриті для суспільства процедури забезпечення якості освітнього процесу.

Незалежно від того, як будуть змінюватися процеси та механізми, сталим залишиться один момент: молоді юнаки та дівчата, які кожного року приходять до закладу вищої освіти, вимагають якісної освіти.

Однак на сьогодні досить мала кількість закладів вищої освіти в Україні готова до незалежного оцінювання професійним суспільством. Таке оцінювання повинне супроводжуватися також реальною можливістю самих закладів. Саме при цьому відправною точкою може стати ідея автономності та самоуправління навчальних закладів. Окрім цього така ідея означає підтримку споживача, котрий сам вибирає виконавця освітніх послуг та виносить вердикт ефективності діяльності конкретного закладу вищої освіти. Якщо говорити фактично, то держава буде фінансувати не бюджетні структури, а послуги визначеного рівня [2, с. 151—152].

Одним із важливих моментів є те, що з 1 липня 2018 року Міністерство освіти та науки буде проводити ліцензування освітньої діяльності закладів вищої освіти виключно через Єдину державну електронну базу з питань освіти. Справи будуть регіструватися в порядку поступлення до Міністерства відповідно до електронної черги. Цей відхід дозволить значно полегшити та прискорити проведення ліцензування, зменшити затрати та усунути корупційні ризики. А перехід від паперової форми до електронної дозволить закладам вищої освіти адаптуватися до нового формату.

Заклад вищої освіти буде самостійно вносити інформацію про кадрове та матеріально-технічне забезпечення до ЄДБО. Встановлені строки, зокрема кадрову інформацію, потрібно буде оновлювати кожен навчальний рік до 1 березня, а дані про матеріально-технічне забезпечення до 31 грудня або на протязі трьох місяців після зміни інформації. Проте взагалі заклад має право у випадку необхідності обновляти дані на протязі року.

При цьому логічний круг, що включає реальний суспільний інтерес, повинен мати такі вимоги, як високий рівень освітніх послуг, високий попит, збільшення абітурієнтів, обдарованих студентів, кращих випускників, працедавців, які зацікавлені в таких кадрах.

Підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що визначення сучасного змісту поняття "якість освіти" супроводжується глобалізаційними процесами, що супроводжуються переходом від індустріальних до інноваційно-інформаційних технологій.

При вироблені концепції осмислення проблеми підвищення якості вищої освіти в Україні, потрібно включити в неї такі моменти:

1) становлення нової модернізаційної філософії стандартів вищої освіти;

2) створення системи моніторингу якості освіти;

3) удосконалення критеріїв та процедур забезпечення якості суб'єктів освітнього процесу;

4) адаптацію до вітчизняних основ та існуючих моделей рейтингування закладів вищої освіти;

5) удосконалення традиційних засобів забезпечення якості освіти.

На основі наведених принципів слід розробити основи для практичного удосконалення забезпечення високої якості української вищої освіти, що будуть включати в себе наступні основні напрямки: розроблення та впровадження систем менеджменту якості відповідно до вимог міжнародних стандартів, створення незалежних агентств оцінювання якості освіти, забезпечення тісного зв'язку вищої освіти з науковими дослідженнями, забезпечення повної автономії закладів вищої освіти, при умові збереження кращих традицій фундаментальності української освіти.

ВИСНОВКИ

Таким чином, система вищої освіти в Україні сьогодні характеризується достатньою відкритістю та гнучкістю по відношенню до процесу змін, які спостерігаються у розвитку вищої школі країни. Однак, не дивлячись на це, є досить багато невирішених проблем досягнення якості освіти. У зв'язку з цим, розробляючи шляхи оптимізації та якості освіти, необхідно активно опиратися на позитивні приклади європейського досвіду, але враховувати принципи демократизації та гуманізації сучасного суспільства нашої держави.

Якість освіти завжди залишається пріоритетним напрямом при реформування системи освіти. Це можливо пояснити тим, що для процесу освіти важливо не виробництво, а надання послуг, разом з цим інформація та знання виступають як основний ресурс виробництва.

Говорячи про перспективи подальших досліджень, зазначимо, що досягнення якості освіти здебільшого залежить від процесу акредитації та моніторингу послуг, які надають вітчизняні заклади вищої освіти. У зв'язку з цим, існує необхідність вивчення та розкриття питань, які пов'язані з цими процесами.

Окрім цього, для перспективи досліджень підвищення якості вищої освіти важливо розглядати також рейтингову систему оцінювання вищого навчального закладу.

Література:

1. Вавренюк С.А. Государственное регулирование реформирования высшего образования Украины на современном этапе / С.А. Вавренюк // EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES. — Vol. 2/2 // Науковий журнал "Східний часопис безпекових студій". — 2018. — С. 15—24.

2. Вавренюк С.А. Підходи та інноваційні технології в освітньому просторі / С.А. Вавренюк // Збірник матеріалів XIV Міжнародної конференції "Стратегія якості у промисловості і освіті", 4—7 червня 2018 р., Варна, Болгарія. — С. 151—154.

3. Домбровська С.М. Якість освіти як одна з запорук вдалого державного реформування вищої школи України / С. М. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління. — 2011. — № 1. — С. 149—154.

4. Красняков Є. Освітня політика як інструмент впливу держави на систему освіти / Є. Красняков // Шлях освіти. — 2008. — № 4. — С. 11—13.

5. Ткаченко В. Освітня політика в контексті глобалізаційних процесів / В. Ткаченко // Освіта. — 2006. — № 36/37. — С. 6—7. — 20—27.

6. Цвєтков В.В. Демократія — управління — бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: монографія / В.В. Цвєтков, В.П. Горбатенко. — К.: Знання. 2001. — 248 с.

7. Чижевський Б. Освітня політика в Україні: Пріоритети, завдання, принципи та шляхи їх упровадження / Б. Чижевський // Освіта України. — 2005. — № 64. — С. 6—30.

8. Шаров О.І. Проектний погляд на процеси імплементації нового Закону України "Про вищу освіту" / О.І. Шаров // Управління проектами та розвиток виробництва. — 2015. — № 2. — С. 124—129.

References:

1. Vavrenyuk, S. (2018), "State regulation of the reform of higher education in Ukraine at the present stage", East journal of security studies, vol. 2/2, Naukovyj zhurnal "Skhidnyj chasopys bezpekovykh studij", pp. 15—24.

2. Vavrenyuk, S. (2018), "Approaches and Innovative Technologies in Educational Space", Zbirnyk materialiv XIV Mizhnarodnoi konferentsii [Collection of materials of the XIV International Conference], Stratehiia iakosti u promyslovosti i osviti [Strategy of Quality in Industry and Education], Varna, Bulgaria, June 4—7, pp. 151—154.

3. Dombrovska, S. (2011), "The quality of education as one of the pillars of a successful state reform of higher education in Ukraine", Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia, No. 1, pp. 149—154.

4. Krasnyakov, E. (2008), "Education Policy as an Instrument of State Influence on the Education System", Shliakh osvity, No. 4, pp. 11—13.

5. Tkachenko V. (2006), "Educational policy in the context of globalization processes", Osvita, No. 36/37, pp. 6—7/20—27.

6. Tsvetkov V. (2001), Demokratiia — upravlinnia — biurokratiia: v konteksti modernizatsii ukrains'koho suspil'stva [Democracy — Governance — bureaucracy: in the context of the modernization of Ukrainian society], Knowledge, Kyiv, Ukraine.

7. Chyzhevsky, B. (2005), "Education Policy in Ukraine: Priorities, Problems, Principles and Ways of their Implementation", Osvita Ukrainy, No. 64, pp. 6—30.

8. Sharov, O. (2015), "Project View on the Implementation Processes of the New Law of Ukraine "On Higher Education"", Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva, No. 2, pp. 124—129.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2018 р.

www. economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28
(044) 458-10-73